

Lev XIII.

SPRÁVNE
RIEŠENIE ROBOTNÍCKEJ
OTÁZKY

SPRÁVNE RIEŠENIE ROBOTNÍCKEJ OTÁZKY

Nákladom KA v biskupstve spišskom.

Druhá čiastka encykliky Leva XIII.

Vytlačila N. s. „Lev” v Ružomberku.

DEO GRÁTIAS!

PREDHOVOR.

Lev XIII. nebol len politikom a diplomatom. Veď nebolo takmer nijakej otázky, ku ktorej by nebol zaujal stanovisko. Osobné a predsa objektívno-meritorné. Ale najmä treba vyzdvihnúť jeho zásahy na poli sociálnom.

Ako starostlivý otec všetkých mu sverených ľudí, bolestne znášal neznesiteľné postavenie pracujúcich vrstiev. Bol to práve vydieračský kapitalizmus liberalistického hospodárstva 19. storočia, ktorý na jednej strane malú hŕstku ľudí priviedol nielen k nesmiernemu bohatstvu, ale i k moci — na strane druhej zasa neprehľadné masy pracujúceho ľudu natoľko ubil, že im hrozila hmôtňá a duševná katastrofa. Pritom však nebolo nikoho, kto by sa bol ujal ubiedených. Štátnici nechceli vidieť tento nespravodlivý stav. Opačne, pokladali ho za najspravodlivejší a za jedine možný. Vyplýva to jasne zo slov štátnika THIERSA, ktorý sa odvážil situáciu takto charakterizovať: „Dnešná spoločnosť, spočívajúca na najspravodlivejších základoch, nemôže byť zlepšená.”

Prví, ktorí sa podujali práce na zlepšenie neznesiteľného stavu pracujúcich vrstiev, boli poprední katolícki pracovníci v jednotlivých krajinách. Zatiaľ, čo štátnici popierali, že niet sociálnej otázky, zatiaľ katolíci, najmä katolícki kňazi, nielen poukazovali na jej už nedozierny dosah, ale domáhali sa i jej urýchleného rozriešenia na podklade spravodlivosti.

Prvý, ktorý sa verejne ozval pred svetom za práva robotníkov, bol mníchovský biskup KETTLER. Tento učený kňaz poznal veľmi dobre sociálnu otázku a náuku sv. Tomáša. Ale poznal dopodrobna i vtedajšie robotnícke pomery, poznal niemenej dokonale i zhubnú náuku liberalistov. Postavil sa preto ostro proti zavádzaniu robotníkov a žiadal, aby zlepšenie postavenia robotníkov zabezpečilo sa sociálnym zákonodarstvom.

Na čele francúzskeho sociálneho pohybu stál ALBERT de MUN a La TOUR du PIN. Obidvaja začali sa zaujímať o robotníkov a organizovali ich do zvláštnych krúžkov. K tomuto kroku priviedlo ich strašné postavenie robotníkov v továrňach a v baniach.

V Rakúsku predstaviteľom katolíckeho sociálneho hnutia bol VOGELSANG. Do služieb svojich kresťanských sociálnych ideí a za ich uvedenie do života v prospech všetkých vrstiev, ale najmä bedárov, postavil starý časopis VATERLAND a potom novú revue: Monatschrift für christliche Sozialreformen. Vogelsangovi pomáhali MAXEN — katolík a R. MAYER — protestant.

Vo Švajčiarsku predstaviteľom katolíckeho sociálneho hnutia bol G. DECURTINS. Oboznámil sa so sociálnou náukou sv. Otcov, čítal aj sv. Tomáša. Keď potom túto rýdzo kresťanskú náuku porovnal s náukou socialistov a liberalistov, priklonil sa k náuke sv. Tomáša a nekompromisne sa domáhal jej uplatnenia v spoločenskom živote.

O každom z týchto hnutí treba povedať, že bolo autonómne a vyvíjalo sa podľa možností, okolností a potrieb tej-ktorej krajiny. Lež takto vzrastajúci sociálny pohyb bol roztrieštený. Preto jednotliví vedúci prišli na myšlienku vzájomnej spolupráce. A tak v októbri roku 1884 založili takzvanú FREIBURSKÚ ÚNIU. Táto mala byť centrom, akýmsi spojiťom medzi kresťanskými sociálnymi združeniami jednotlivých krajín. Tu sa každý rok schádzali všetci zástupcovia združení patričných krajín, vymenili si náhľady, poznatky, vyslovili pochybnosti, a potom spoločne vyvodili dôsledky vo forme rezolúcií a všeobecne platných sociálnych smerníc, ktoré mali byť spoločnou základňou pre postup v práci.

Svoje rozhodnutia posielali do Ríma, kde vtedy na stolici sv. Petra sedel pápež LEV XIII. Tento pozorne sledoval každý pohyb sociálny, pozorne preštudoval zaslané mu veci v rozhodnutí a smerniciach. A potom požehnal ich práci. Veď videl jasne, že je to náuka, opretá o sv. Tomáša.

Lež mnohí nepravníci, i poblúdili katolíci, pozerali na toto hnutie s určitým opovrhnutím. Obviňovali ho z komunizmu a preto ho odsudzovali. Bolo preto treba, aby prehovorila autorita Ríma. Keď na toto upodozrievanie zo socializmu jeden člen Únie vo Freiburgu upozornil Leva XIII., tento odpovedal takto: „Ach, vaši nepriatelia nevedia, čo je to kresťanský sociálny poriadok. Ale dobre, nebojte sa ničoho; čakajte moju budúcu encykliku.”

Týmito slovami naznačil pápež dve veci: 1. oznámil svetu, že jestvuje sociálna náuka kresťanská a 2. že on sám ju predloží svetu. Bolo to roku 1885. A svoj sľub aj dodržal. Roku 1891. 16. mája vydal encykliku o robotníckej otázke: RERUM NOVARUM.

Pretože jej doslovné znenie, najmä v druhej jej čiaske, je v prítomnej brošúrke, podávam tu len veľmi stručný obsah: Hovorí o zhubnej náuke socialistov a rozlišuje prirodzenosť človeka a zvierata. Právo na súkromný majetok je právom prirodzeným. Bolesťné následky socializmu. O nevyhnutnosti spolupráce tried a o ich vzájomných právach i povinnostiach i o ostatných záležitostiach dočítate sa na nasledujúcich stránkach tejto brošúry. Liek na vyliečenie spoločnosti ľudskej z jej nešťastia je u cirkvi. Lenže i štát má povinnosti, o ktorých je reč práve v tejto druhej čiaske encykliky RERUM NOVARUM. Hovorí sa tu i o spravodlivej mzde a o potrebe svojpomocných organizácií a encyklika napokon končí-niekoľkými vzácnymi radami.

Toľkoto pre informáciu a pre znásobenie dobrej vôle, ktorá je potrebná, aby už raz prestalo zneužívanie najširších vrstiev ľudu nielen nášho, ale každého národa. Daj, Bože, aby sme sa raz dožili čias, v ktorých si tento vzplych nebudeme musieť opakovať v našich predhovoroch.

Správne riešenie robotníckej otázky

I. ÚLOHA CIRKVI.

1. Právo cirkvi zasahovať do riešenia robotníckej otázky.

S dôverou a plným svojím právom podujímame sa na túto úlohu, lebo ide o vec, ktorá iba za pomoci náboženstva a cirkvi môže byť vyriešená.

Keďže predovšetkým my sme strážcami náboženstva a nám bolo sverené rozdelenie duchovných majetkov, ktoré sú v moci cirkvi, keby sme mlčali, muselo by to robiť dojem, že sme zanedbávali svoju povinnosť.

Skutočne, táto otázka je tak dôležitá, že vyžaduje práce a úsilie i iných činiteľov: vlád štátov, pánov a ľudí bohatých; proletárov, o ktorých záujmy ide. Jednako však bez rozpakov tvrdíme, že márne budú snahy ľudí, ak tu budú odmietať cirkev. Lebo cirkev čerpá z evanjelia náuky, ktorých mocou zápas môže byť buď rozhodnutý alebo iste aspoň zmiernený a zbavený vášnivej rozhorčenosti. Cirkev sa snaží nielen poučenie dať rozumu, ale i riadiť svojimi príkazmi život a mravy jednotlivcov a zlepšuje i sama postavenie robotníctva hojnými a veľmi užitočnými zariadeniami, trvá na tom a žiada, aby ľudia všetkých stavov premýšľali, spoločne sa radili a sdružili svoje energie v tom smere, aby sa záujmom robotníkov čo najviac pomohlo. Cirkev súdi, že sa k tomu musí použiť i zákonov i štátnej správy s rozumom a mierou.

2. Tri zásady.

a) Úplná rovnosť ľudí je nemožná.

I nechže je vytýčené na prvom mieste: musíme sa smievať so stavom v ľudstve tak, ako je: v občianskej spoločnosti rovnosť nie je možná. Hlásajú to síce socialisti, ale márna je všetka námaha proti prirodzenosti vecí, Medzi ľuďmi sú veľmi veľké a veľmi časté rozdiely. Nie sú všetci rovnako nadaní, ani príčinní, ani zdraví, ani silní a pri prirodzenom následku nevyhnutelného rozdielu v tých veciach je nerovnosť v majetku. A to je najvhodnejšie i pre záujmy jednotlivcov a pre záujmy spoločnosti, lebo aby sa zadovážili všetky potreby, k tomu

vyžaduje spoločný život rozličných schopností a rozličných úloh. Najmä majetková nerovnosť nabáda ľudí, aby tieto úlohy prevzali.

b) Ľudský život nikdy nebude bez ťažkostí.

A čo sa týka telesnej práce: ani v stave nevinnosti by človek nebol ostal úplne bez práce, pravda, bola by to bývala práca taká, že bola by si ju pre svoju radosť slobodná vôľa želala. Po páde však — na usmierenie za vinu — donútila k nej potreba za vinu — donútila k nej potreba človeka a človek ju pociťuje i ako námahu. „... zlorečená (bud') zem pre tvoj čin, v námáhaniach budeš z nej jesť po všetky dni svojho života.“ A podobne nezmiznú ani ostatné strasti na svete, lebo zlá, ktoré sú následkom hriechu, sú bolestné, tvrdé a ťažké, nemožno im vyhnúť, vytrvale doprevádzajú človeka do poslednej chvíle. A tak bolesť a utrpenie je údelom ľudstva. Keby ľudia všetko skúsili, všetko podnikli, nijakou mocou, nijakým umením sa im nepodariť oslobodiť ľudstvo od týchto útrap. Ak hlásajú niektorí, že to vedia, ak sľubujú úbohému ľudu život bez akýchkoľvek bolestí a strastí, život oplývajúci pokojom a nepretržitými rozkošami, mámia ľud a prevádzajú podvod, z ktorého raz vybuchnú zlá ešte väčšie, ako sú zlá terajšie. Najlepšie je dívať sa na veci tak, ako sú a súčasne inde hľadať, ako sme to povedali, vhodný protilek proti trápeniam.

c) Treba vyrovnať triedne protivy.

V robotníckej otázke je hlavným zlom, keď sa hovorí, že obidve triedy musia stáť proti sebe v nepriateľskom pomere, ako by zámožných ľudí a robotníkov bola sama príroda určila k tomu, aby sa v húževnatom boji navzájom ničili. Toto je v úplnom rozpore s rozumom a pravdou. Rýdzou pravdou je toto: Ako v tele rozličné údy tvoria shodu a vzniká výrovnanosť a súmernosť v složení funkcií tela, práve tak príroda v občianskom spolunažívaní zariadila, aby tieto dve triedy žily medzi sebou v srdečnom pomere a aby bola medzi nimi vyrovnanosť a rovnováha. Tak, či tak, trieda potrebuje triedu; nemôže byť majetok (kapitál) bez práce, ani práca bez majetku (kapitálu). Svornosť tvorí krásu vecí a poriadok. Zo stáleho zápasenia vzniká zdivočelosť a zosurovelosť i zmätok. Aby tento zápas bol rozhodnutý a aby napokon vyfaté boli jeho

korene, pre ten účel podivuhodná je sila príkazov kresťanských.

3. Potreba spravodlivosti pri riešení robotníckej otázky. Vzájomné povinnosti medzi zamestnávateľmi a robotníkmi.

Hlavne celá náuka náboženská, ktorej vykladačom a strážcom je cirkev, je spôsobilá účinne upravovať pomer medzi bohatými a proletármi a ich sjednocovať, a to tým, že obidvom triedam dôrazne predkladá vzájomné povinnosti, predovšetkým tie, ktoré vyplývajú zo spravodlivosti.

a) Povinnosti robotníkov.

Z týchto povinností jedna skupina týka sa proletára a robotníka: že má statočne a verne plniť to, čo bolo slobodne v medziach spravodlivosti dohovorené v pracovnej smluve, že nemá robiť škody na majetku, ani urážať osobu zamestnávateľov, že má i pri hájení svojich záujmov strániť sa násilia a nedopúšťať sa vzbury, že sa nemá stýkať s ľuďmi ničomnými, ktorí pred ním vykúzlujú nesplniteľné nádeje a veľké sľuby, ktorých následok býva oneskorená ľútosť a majetkové pohromy.

b) Povinnosti zamestnávateľov.

Druhá skupina povinností týka sa triedy bohatých a zamestnávateľov: že nesmú považovať robotníkov za otrokov, že je spravodlivé, aby v nich ctili dôstojnosť osoby, ktorá kresťanstvom nadobudla ešte vyššieho stupňa. Že zárobková práca, ak poslúchame hlas prírody a kresťanskej filozofie, nie je človekovi hanbou, ale ctou, lebo mu dáva čestnú možnosť zaobstarať si živobytie. Hanbou a neľudskosťou je, keď sa vykorisťujú ľudia miesto tovaru, aby sa z nich docielilo zisku a keď sa v nich cení iba vytrvalosť nervov a telesná sila a keď všetko ostatné považuje sa za nič. Súčasne sa nariaďuje, že sa musí aj u robotníka brať ohľad na náboženstvo a hodnoty duchovné. Preto je povinnosťou zamestnávateľov veci zariadiť tak, aby vo vhodných časoch mal robotník voľno pre úkony zbožnosti, aby nebol vydaný z vedom, smerujúcim na skazu a lákadlom k hriechu, aby za nijakých okolností nebola mu odoberaná možnosť starať sa o rodinu. Nesmie sa mu ukladať ani viac práce, než jeho sily zmôžu a neukladať mu práve takú, ktorá je v rozpore s jeho vekom alebo pohlavím.

Medzi najväčšie povinnosti zamestnávateľov patrí dávať každému, čo mu podľa spravodlivosti prináleží. Keď sa má ustanoviť mzda spravodlivá, treba vziať do ohľadu mnohé okolnosti: všeobecne však vzaté, nech majú stále na zreteli ľudia bohatí a zamestnávatelia, že utláčať pre svoj zisk ľudí núdznych a úbohých a koristiť z cudzej biedy je oproti právam božím i ľudským. Oklamať niekoho o povinnú mzdu je veľkým hriechom, ktorý svoláva svojim hlasom hnev s neba o pomstu: „Zadržaná mzda kričí o volanie tých, ktorí žali, prebíja sa do ušú Pána zástupcov.“ Konečne, bohatí ľudia svedomite sa musia vystríhať toho, aby chudobným ľuďom v ničom neškodili na majetku, násilím, ľstou alebo úžerníckymi úskokmi, a to tým viac, lebo chudobní ľudia nemajú dosť prostriedkov, aby sa mohli brániť proti krivdám a nespravodlivosti a ich majetok musí byť pokladaný za tým posvätnější, čím núdznejší je jeho majiteľ.

Keby sa poslúchlo týchto zákonov, či by to už samo nestačilo, aby bola uhasená vášnivosť a príčiny vysilujúceho zápasu?

4. Pri riešení robotníckej otázky treba mať na zreteli nadprirodzený život.

Ale cirkev, majúc za učiteľa a vodcu Ježiša Krista, sleduje cieľ vyšší: prikazuje totiž niečo dokonalejšieho, lebo je jej úlohou, aby obidve rozvadené triedy sblížila a spriatelila.

Môžeme podľa pravdy porozumieť a hodnotiť veci pomínajúce sa len vtedy, keď máme na zreteli život druhý a to nesmrteľný. Keby nebolo života nadprirodzeného, hneď by zmizol pravý pojem mravných povinností. Ba celý svet so všetkými svojimi vecami stal by sa hádankou a strácal by sa v tajnosti, neprístupnej akémukoľvek ľudskému skúmaniu. Teda to, čo už sama príroda prezradila, to je kresťanským článkom viery, o ktorý sa všetka podstata a budova náboženstva opiera, ako o svoj základný kameň: že totiž vtedy ozajstne budeme žiť, keď z tohto sveta odídeme. Iste nestvoril Boh človeka pre tieto vratké a pomínajúce sa veci, ale pre hodnoty nebeské a večné a dal nám zem ako miesto vyhnanstva, nie ako sídlo trvalého pobytu. Môžeš mať v bohatstve a v iných veciach, ktoré sa nazývajú dobrom, prebytok alebo nedostatok, pre večnú blaženosť na tom nič nezáleží, ale záleží veľmi na tom, ako tie veci používať. Ježiš Kristus svojou „hojnou spásou“ neodstránil rozličné strasti, z ktorých je pozemský život takrečeno spra-

dený, ale premenil ich v pobádania k ctnostiam a v príležitosti k zásluhám, takže ani jediný človek nemôže čakať večných odmien, keď nekráčal po krvavých šľapajách Kristových. „Akže trpíme s ním, budeme s ním i kralovať.“ Tým, že Kristus vzal na seba dobrovoľne prácu a útrapy, podivuhodne uľahčil znášanie bolesti nielen svojim príkladom, ale i svojou milosťou a dal nám nádej na nehnúcu odmenu: „Lebo terajšie naše súženie, ktoré je pominuteľné a ľahké, v miere prenesmiernej donesie nám slávu večnú a plnovážnu.“

A tak ľuďom bohatým dostáva sa napomenutia, že bohatstvo nie je zaistením proti bolestiam, ani že nepomáha k blaženosti v živote večnom, ba skôr je prekážkou. Bohatým bázeň majú vnútiť hrozby Ježiša Krista, u neho nezvyklé, že s najväčšou prísnosťou musia raz účty skladať z toho, ako používali svoj majetok.

a) Ako sa má užívať majetok.

Vzhľadom na užívanie majetku jestvuje učenie vznešené a veľmi dôležité. Ľudská múdrosť vytušila ho v hrubých obrysoch, cirkev ho dokonale dobudovala a ona sa stará i o to, aby táto náuka bola nielen poznávaná, ale aby prechádzala v život a prax. Základom tohto učenia je, že sa robí rozdiel medzi spravodlivým vlastníctvom peňazí a spravodlivým používaním peňazí. Vyššie sme videli, že súkromné vlastníctvo je prirodzeným právom človeka a tohto práva používať — najmä v spoločenskom živote — je nielen dovolené, ale potrebné. „Je dovolené, aby mal človek súkromný majetok. A je to aj nevyhnutné pre ľudský život.“ Keď sa však pýtame, ako sa má týchto hodnôt používať, cirkev bez rozpakov odpovedá: „Pokiaľ sa týka toho (totiž užívania majetku), nemá človek užívať ho tak, aby bol výlučne len jeho, ale tak, aby bol spoločný, takže totiž vďačne udeľuje z neho v potrebách iných ľudí. Preto apoštol píše: „Bohatým tohto sveta prikazuj, aby boli štedrí.“ Zaiste sa nikomu nemôže nariadiť, aby prispieval z toho, čo súrne potrebuje pre seba a pre svoju rodinu, ani nemusí dať iným, čoho sám potrebuje k tomu, aby mohol žiť slušne a primerane svojmu stavu: „Lebo nik nie je povinný žiť neprimeraným spôsobom.“ Keď však potrebe a slušnosti bolo zadost' urobené, stáva sa povinnosťou z nadbytku pomáhať núdznym. „Čo vám zvyšuje, dajte ako almužnu.“ Nie sú to — vynímajúc prípady najväčšej núdze — povinnosti spravodlivosti, ale po-

vinnosti kresťanskej lásky, ktorú súdnou cestou človek vymáhať oprávnený nie je. Nad zákonmi a súdmi ľudskými stojí vysoko zákon a súd Krista-Boha, ktorý rozličnými spôsobmi odporúča dobročinnosť: „Blaženejšie je dávať, ako brať.“ A dobročinnosť, chudobným preukázanú alebo odopretú, bude súdiť práve tak, ako keby Jemu bola preukázaná alebo odopretá. „Čo ste jednému z mojich najmenších bratov urobili, mne ste urobili.“

Stručný obsah tejto náuky je: Komu sa z Božieho dobrodenia dostalo väčšie množstvo majetku alebo darov ducha, dostalo sa mu ich preto, aby ich používal pre svoje zdokonalenie, ale aj aby ich používal ako dobrý služobník Prozreteľnosti Božej v prospech ostatných: „Kto teda má hrivny, nech bedlive dbá o to, aby nečušal, kto má nadbytok majetku, nech bdie nad tým, aby v štedrom milosrdenstve neochaboval, kto má dar dobre spravovať iných, nech sa veľmi pričiňuje, aby aj iní mali na tom dare podiel a úžitok.“

b) Chudoba a práca nie je hanbou.

Cirkev učí ďalej, že tí, ktorí nemajú majetku, nesmú sa cítiť nešťastnými. Chudoba, podľa súdu Božieho, nie je hanbou, človek sa za to nemá hanbiť, že živobytie si zaobstaráva prácou. Toto skutkom potvrdil Kristus, ktorý sa pre spásu ľudí „stal núdznym, hoci bol bohatým“ a hoci bol Synom Božím a Bohom, predsa sa chcel stať synom remeselníka a zaň chcel byť považovaný, ba ani sa nezdráhal veľkú časť svojho života konať práce remeselníckej. „Nie je to tesár, Syn Márie?“ Keď sa dívame na tento Boží príklad, ľahko pochopíme, že pravá ľudská dôstojnosť a vznešenosť záleží na mravnosti a ctnostiach. Ctnosť je spoločným dedičstvom všetkých smrteľníkov, tú si rovnako môžu zachovať ľudia najvyšší a najnižší, boháči i biedni. Odmena večnej blaženosti nebude udelená za nič iného, iba za ctnosti a zásluhy, ktoré budú nájdené u kohokoľvek. Zazdá sa, že Boh sám je naklonený viac k ľuďom trpiacim, veď Ježiš Kristus nazýva chudobných blaženými a volá k sebe stále tých, ktorí sú v práci a zármutku, aby ich potešil. Najväčšou láskou zahrňuje tých, ktorí sú najúbohejší a stíhaní krivdami.

Znalosť týchto vecí ľahko utláča v ľuďoch bohatých sebavedomie a pýchu, vzpružuje skleslosť ľudí, žijúcich v útrapách, bohatých vedie k ochotnosti voči chudobným a chudobných

ku skromnosti. Tak sa zmenšuje priepasť medzi obidvoma triedami, udržiavaná pýchou a nebude ťažko dosiahnuť, aby si konečne priateľsky podaly ruky a sjednotily sa.

c) Bratská láska medzi zamestnávateľmi a robotníkmi.

Ak budú obidve triedy poslúchať kresťanské príkazy, spojí ich bratská láska a nielen priateľstvo. Vycítia a pochopia, že všetci ľudia, bez výnimky, boli stvorení spoločným Otcom-Bohom, že všetci smerujú k tomu cieľu, ktorým je Boh sám, ktorý jediný môže udeliť dokonalú blaženosť ľuďom a anjelom, tiež že všetci boli vykúpení dobrodením Ježiša Krista a povýšení k dôstojnosti dietok Božích, že skutočne sú spojení bratskými sväzkami, tak medzi sebou, ako i s Kristom Pánom, „prvorodeným medzi mnohými bratmi“. A že hodnoty prirodzené a dary milosti Božej prínáležia spoločne a bez rozdielu celému ľudskému pokoleniu a že iba nehodný bude vydedený z radostí nebeských. „Ak sme dietkami, tak sme i dedičmi, dedičmi Božími a spoludedičmi Kristovými.“

To sú povinnosti a práva, ktorým učí kresťanská filozofia. Či nie je zrejmé, že za krátky čas prestal by byť celý spor, keby táto náuka vládla v občianskom spolunažívaní?

5. Zásah cirkvi do robotníckej otázky.

a) Cirkev výchovou obnovuje spoločnosť.

Konečne cirkev sa neuspokojuje tým, že ukazuje len cestu, ako nájsť vyliečenie, ale rukou svojou podáva i liek. Veď všetkými silami sa pričiňuje, aby v duchu svojich príkazov a učenia vychovávala ľudí a ich vzdelávala. Snaží sa, aby liečivé vody tejto náuky pomocou biskupov a kňazov rozpustila po oblasti čo najširšej. Chce preniknúť smýšľanie a účinkovať na vôľu, aby sa nechaly riadiť a viesť Božími príkazmi. A práve s tejto stránky, ktorá je hlavná a veľmi dôležitá, keďže od nej všetko závisí a v nej je kľúč k celému problému, cirkev preukazuje víťaznú a jedinečnú účinnosť. Prostriedky, ktorých používa k pôsobeniu na ľudí, sú jej Ježišom Kristom dané práve pre tento účel a majú v sebe účinnosť, ktorú do nich vložil Boh. Len tieto prostriedky môžu úspešne preniknúť do najskrytejších záhybov srdca a doviesť človeka k tomu, aby bol poslušný po-

vinnostiam, aby ovládal vzbudenú žiadostivosť, miloval Boha a bližného láskou zvláštnou a najvyššou a odhodlane roztrhal všetko, čo znemožňuje mu rozmach v ctnosti.

Stačí v tejto veci zopakovať si príklady z minulosti. Pripomíname veci a udalosti, o ktorých niet pochybností, že totiž štátny život bol kresťanským zaradením až do základov obnovený, že touto účinnou obnovou ľudstvo sa povznieslo na lepšiu úroveň, ba že bolo pre život uchránené pred zánikom a dospelo k takému zdokonaleniu, akého nebolo nikdy predtým a nebude väčšieho ani v budúcnosti. Konečne, že Ježiš Kristus je zdrojom a cieľom týchto dobrodení — z neho všetko vyšlo, k nemu sa musí všetko odnášať a vracieť. Keď totiž svet prijal svetlo evanjelia a poznal veľké tajomstvo vtelenia Syna Božieho — Slova — a spásy ľudstva, prenikol život Ježiša Krista Boha a človeka štátmi, takže štáty vo všetkých životných odboroch boli presýtené jeho vierou, príkazmi a zákonmi. Preto, ak sa má ľudstvu pomôcť, pomôže tu iba návrat kresťanského zriadenia. Lebo, keď sa spoločnosti rozpadávajú, platí pravidlo, že sa musia — ak chcú, aby boli znova vybudované — vrátiť k svojim pôvodným ideálom. Veď dokonalosť všetkých sdružení záleží na tom, aby sa pracovalo za to a snažilo sa dosiahnuť toho, k čomu boli zriadené. Odklon od účelu je záhubou. Návrat k účelu je záchranou a vyliečením. To platí o celom štátnom telese, to platí aj o triede občianstva, ktorá sa živí z práce rúk a tvorí najväčšiu časť obyvateľstva.

b) Cirkev sa stará o hmotný blahobyť ľudí.

Nesmie sa však myslieť, že cirkev všetku svoju starostlivosť vyčerpáva len na výchovu ľudí a že zanedbáva to, čo sa týka smrteľného a pozemského života. Vzhľadom k chudobným zvlášť chce a usiluje sa o to, aby vybúdli zo svojho žalostného stavu a dosiahli lepšieho postavenia. A v tom napomáha už účinne tým, že zdôrazňuje ľudstvu ctnosti a vychováva ich v nich. Tam, kde zachovala sa kresťanská mravnosť v celom rozsahu, už sama od seba vznáša určitú mieru blahobytu do jestvujúcich pomerov, lebo získava priazeň Boha, ktorý je žriedlom všetkého dobra, drží na úzde obidva druhy životného moru, ktorý veľmi často robí nešťastným človeka, oplývajúceho pozemskými majetkami, totiž prílišnú chtivosť majetkov a smäd po rozkošiach.

c) Dobročinnosť cirkvi.

Okrem toho, aby sa lepšie viedlo robotníctvu, cirkev dbá o vhodné zariadenia a rozkvet všetkého, čo pokladá za účelné pre odpomôženie v ich nedostatku.

Na poli dobročinnosti cirkev vždy vynikala tak, že i jej nepriatelia ju za to chvália. Vzájomná láska bola medzi kresťanmi v najstarších dobách taká mohutná, že veľmi často bohatší zbavovali sa svojho majetku, aby pomáhali chudobným, preto „nebolo medzi nimi nijakého, ktorý by bol býval núdzný“. Jáhňom, ktorých úrad bol výslovne zriadený pre ten účel, bola od apoštolov sverená úloha vykonávať každodenne skutky milosrdenstva a hoci apoštol Pavol bol veľmi zamestnaný starosťami o všetky cirkvi, neváhal vydať sa na úmorné cesty, aby doniesol osobne podporu chudobným kresťanom. Tie peniaze, ktoré bývaly dobrovoľne pre chudobných venované pri každej schôdzke, Tertulian menuje „vkladmi lásky“, lebo sa ich upotrebovalo na výživu a pohreby chudobných, pre deti bez majetku a bez rodičov, na starcov a pre tých, ktorí prišli na mizinu.

Cirkev zakladá ustanovizne pre službu milosrdenstva.

Tak pomaly sa nasbieral majetok, ktorý cirkev opatrovala so zbožnou starostlivosťou ako majetok chudobných. Ba viac — starala sa o pomoc pre núdznych ľudí tak, aby boli všetci ušetrení od hanby žobroty. Ona je spoločnou matkou chudobných a bohatých a keď všade prebudila žiariacu lásku, založila sdruženia rehoľné a zaviedla mnohé užitočné opatrenia, a to všetko pomáhalo k tomu, že nebolo odboru biedy, v ktorom by sa nebolo dostávalo útechy.

Štát nemôže nahradiť kresťanskú lásku.

Dnes síce mnohí — práve tak, ako kedysi to robili pohanovia — používajú tejto vynikajúcej lásky cirkvi k tomu, aby ju obviňovali. I bolo rozhodnuté, že táto láska bude vystriedaná dobročinnosťou, vybudovanou štátnymi zákonmi. Ale niet ľudského umenia, ktoré by mohlo nahradiť kresťanskú lásku, obetujúcu sa celkom pre cudzie blaho. Len cirkev má tú podivuhodnú silu, ktorú možno čerpať len v najsvätejšom Srdci Ježišovom a ktorú inde nájsť nie je možné. Ďaleko od Krista blúdi každý, kto vzdialil sa od Jeho cirkvi.

II. ÚLOHA ŠTÁTU.

1. Právo štátu zasahovať do robotníckej otázky.

Nemôže byť sporu o tom, že pre cieľe, o ktoré tu ide, sú nevyhnutne potrebné i pomocné prostriedky, ktoré sú v moci ľudí. Bez výnimky všetci, ktorých sa vec týka, musia — každý na svojom mieste a podľa svojej možnosti — usilovať sa a pracovať za ten istý cieľ. To má akúsi podobnosť s Prozreteľnosťou, riadiacou svet, lebo vidíme, že úspech pravidelne vyplýva zo súčinnosti všetkých príčin, ktorými je podmienený.

Možno teda zistiť, aký veľký podiel v pomocnom diele je očakávaný od štátu. — Štátom sa tu rozumie nie štát, ako sa fakticky vyskytuje u toho alebo onoho národa, ale taký, aký žiada zdravý rozum, súhlasiaci s prirodzeným zákonom a ako ho ukazujú spisy Božej múdrosti, ktoré sme my sami vysvetlili v okružnom liste o kresťanskom zriadení štátu.

2. Dôvod zasahovania: štát sa má starať o všeobecné blaho.

Tí, ktorí spravujú štát, majú sa predovšetkým všeobecne a bez rozdielu celým zákonodarstvom a zariadením snažiť o to, aby už z usporiadania a správy štátu samo od seba vyrastalo blaho celku a jednotlivcov. Toto je povinnosťou a úlohou občianskej múdrosti tých, ktorí stoja na čele štátov. Avšak hlavnými podmienkami blaha štátov sú: poctivá mravnosť, dobre usporiadané rodiny, bdelosť nad náboženstvom a nad spravodlivosťou, miernosť v ukladaní a spravodlivosť v rozvrhovaní verejných bremien, vzrast remesiel a obchodu, kvitnúce poľnohospodárstvo a iné odbory. Čím viac sa na týchto poliach usiluje o opravdivý rozvoj, tým lepšie a pokojnejšie budú žiť občania. Touto cestou môžu správcovia štátov udržať blaho ostatných stavov, ale súčasne veľmi dobre a vhodne podporovať postavenie robotníctva a to s úplným oprávnením a bez podozrenia z nejakej straníckosti, lebo štát musí mocou svojho poslania dbať o celok. Čím viac prospechu vzíde z takejto všeobecnej obozretnosti, tým menej bude potrebné hľadať iné zvláštne cesty pre blaho robotníctva.

a) Štát sa má starať o všetky vrstvy.

Treba uvážiť — to je veľmi dôležité pre našu otázku — že účel štátu je len jediný, rovnaký pre chudobných i bohatých.

Chudobní sú práve tak, ako bohatí, podľa zákona prirodzeného občanmi, t. j. pravými a živými čiastkami, z ktorých sa skladá prostredníctvom rodín teleso štátu. Keď je teda nemúdrostou o časť občianstva sa starať a časť zanedbávať, treba vyvodiť záver, že štát musí vhodne dbať o blaho a záujmy stavu robotníckeho. Keby sa tak nestalo, bolo by to hriechom proti spravodlivosti, ktorá káže, že každému má sa dať to, čo je jeho. Múdre o tom hovorí sv. Tomáš: „Ako časť a celok akosi sú to isté, tak aj to, čo náleží celku, akosi náleží i časti.“ Medzi mnohými a nie ľahkými povinnosťami vládarov, svedomite sa starajúcich o ľud, je najvýznačnejšia povinnosť tá, aby každý stav občianstva rovnako chránili a svedomite zachovali spravodlivosť.

Hoci všetci občania bez výnimky majú niečím prispieť k súhrnu spoločného dobra, všetci predsa nemôžu prispievať tou istou vecou a rovnakou mierou. Nech sú v štátnej a vládnej forme akékoľvek zmeny, medzi občianstvom vždy budú rozdiely, bez ktorých jestvovanie spoločnosti nie je mysliteľné. Naskrze je potrebné, aby niektorí občania venovali sa verejným záležitostiam, dávali zákony, vykonávali súdnictvo, svojou rozvahou a autoritou spravovali mestá a vojenstvo. Pravdaže, v každom národe sa musia tí mužovia pokladať za prvších, ktorých úlohy sú prednejšie, lebo na všeobecnom blahu pracujú priamo. A zasa tí, ktorí pracujú v remesle, neprospievajú štátu tým spôsobom, ako spomenutí predáci, ani tými úlohami, ale samozrejme, i oni preukazujú všeobecnému blahu veľmi dôležité služby, hoci nie tak priamo.

b) Štát sa má starať najmä o chudobných robotníkov.

Keďže sociálne blaho musí byť také, aby sme sa stávali lepšími, keď ho dosahujeme, musí sa skutočne a predovšetkým hľadať v ctnostnom živote. Jednako však, ak má byť štát dobre usporiadaný, musí byť v ňom postarané o potreby telesné a hodnoty majetkové, „ktoré sú potrebné ku konaniu ctností.“ Ale pre tvorenie týchto hodnôt je najúčinnější a najpotrebnejší práca robotníkov, či ju vykonávajú v poľnohospodárstve alebo v dielnach, či rozhoduje pri nej um a zručnosť alebo telesná sila. Ba ich význam je taký veľký, že je svätou pravdou, že národné bohatstvo nevzniká odinakiaľ, iba z práce robotníkov. Spravodlivosť teda rozkazuje, aby štát dbal o robotníka, aby z toho, čím robotník sám prispieva k všeobecnému

blahu, dostával časť, aby s menšími ťažkosťami mohol žiť, majú zabezpečené prístrešie, odev a zdravie. Z toho vyplýva, že musí podporovať všetko, čo pravdepodobne nejako prospeje robotníkovi. Takáto dbanlivosť neuškodí nikomu, ba naopak, prospeje všetkým, pretože štátu musí na tom záležať, aby neboli vo všestrannej biede tí, ktorí tvoria tak nepostrádateľné hodnoty.

3. Zásady a medze zásahu štátu.

a) Treba brániť práva jednotlivcov a celku.

Povedali sme, že nie je správne, aby občan alebo rodina boli pohlcovaní štátom. Je len spravodlivé, aby obidvom bola ponechaná možnosť konať slobodne, kým to nie je na prekážku obecnému blahu a kým sa tým niekomu inému nekrivdí. Tí, ktorí vládnu, musia dbať, aby hájili celok a jeho časti. Celok: už prirodzený poriadok sveril starostlivosť oň najvyššej vládárskej moci tak, že zreteľ pre všeobecné blaho je nielen najvyšším zákonom vládárskej moci, ale i jej smyslom a účelom. Časti: zdravý rozum a kresťanská viera súhlasne učia, že účelom správy štátu podľa prirodzeného poriadku nie je súkromný prospech tých, ktorým bola sverená, ale občanov. A keďže vládarska moc pochádza od Boha, musia ju jej vykonávatelia prevádzať podľa príkladu moci Božej, ktorá s otcovskou starostlivosťou dbá o veci jednotlivé a o celok. Keby teda nejaká škoda bola spôsobená alebo hrozila by všeobecnému blahu, či záujmom jednotlivých stavov, vtedy je povinnosťou štátnej authority, aby zakročila.

b) Kedy verejné a súkromné záujmy žiadajú zásah štátu.

Je však v záujme verejnom i súkromnom, aby pomery boli pokojné a urovnané, aby podľa zásad prirodzeného zákona usporiadaný bol celý rodinný život, aby sa náboženský život zachoval, aby kvitla v živote súkromnom a verejnom bezúhonná mravnosť, aby sa spravodlivosť považovala za niečo nedotknuteľného a svätého, aby si občania navzájom beztrestne nekrivdili, aby vyrastali občania zdraví, spôsobilí vykonávať osožné služby pre štát a keby toho bolo treba, i chrániť ho. Preto, keby niekedy hrozily nejaké zmätky pre robotnícke ne-

pokoje alebo pre ushovorený štrajk; keby sa prirodzené rodinné sväzky uvoľňovali medzi robotníctvom; keby náboženstvo medzi robotníkmi bolo utláčané tým, že by sa im nedožičilo dosť voľného času k úkonom zbožnosti; keby na pracovných miestach hrozilo nebezpečenstvo mravnosti pri spoločnej práci obidvoch pohlaví alebo keby zamestnávateľia utláčali robotníctvo nespravodlivými bremenami alebo pracovnými podmienkami, ktoré sú v rozpore s osobnosťou a ľudskou dôstojnosťou; keby sa škodilo ich zdraviu prílišnou prácou a pre pohlavie alebo vek nevhodnou: v týchto prípadoch treba použiť štátnej moci a autority zákonov, pravda, v určitých medziach. Tieto medze určuje ten cieľ, ktorý žiada pomoc zákonov, totiž zákony nech nepodnikajú viac a nech nejdú ďalej, než je to potrebné k odstráneniu prechmatu alebo k odvráteniu nebezpečenstva.

c). Štát má chrániť najmä práva chudobných.

Práva všetkých občanov, nech je nositeľom práva ktokoľvek, musia byť zachovávané ako niečo nedotknuteľného a štátna moc, zamedzujúc a trestajúc krivdý, má dbať o to, aby nikto na svojich právach nebol ukrátený. Avšak i pri chránení súkromných práv zvlášť treba hľadiť na záujmy vrstiev najnižších a najchudobnejších. Ľudia bohatí, zabezpečení svojimi ochrannými spôsobmi, odkázaní sú menej na ochranu štátu. Ľudia chudobní, nemajúci svojich vlastných možností obraných, opierajú sa hlavne o ochranu štátu. Robotníctvo patrí medzi chudobný ľud, preto sa ho má štát zastať so zvláštnou starostlivosťou a prezieravosťou.

4. Niektoré zvláštne úlohy štátu.

Niektoré dôležitejšie body dobre bude uviesť menovite:

a) Ochrana súkromného majetku.

Hlavnou vecou je, aby mocou zákona a ochranou zákonov bolo zabezpečené súkromné vlastníctvo. A vzhľadom na to, že žiadostivosť bola rozdúchaná tak veľmi, je dôležitou vecou udržiavať ľud tak, aby nešiel za hranice mravného poriadku. Pravdaže, človek smie sa usilovať o zlepšenie svojho postavenia, nesmie sa však pritom dopúšťať krívd, nesmie brať druhé-

mu, čo mu patrí, nesmie pod zámienkou nedosiahnuteľnej rovnosti vystierať ruku po cudzom majetku. To všetko prikazuje spravodlivosť a nepripúšťa to už ani ohľad na všeobecný prospech. Isteže omnoho väčšia časť dáva prednosť tomu, aby si prilepšila svoje postavenie poctivou prácou a na nikom sa pritom nedopustila krivdy. Mnoho je však prívržencov bludných náhľadov, bažiacich po prevratoch, ktorí celým úsilím pracujú, aby vyvolali zmätky a iných popudzovali k násilnostiam. Tu tiež musí zasiahnuť autorita štátna, na úzde musí držať popudzovačov, musí chrániť mravnosť robotníkov pred zhubnými snahami, musí zavracať od zákonitých majiteľov nebezpečenstvo lúpeže.

b) Ochrana práce: odstránenie príčin štrajkov.

Príliš dlhá a príliš namáhavá práca a presvedčenie, že sú ukracovaní na mzde, často poskytuje robotníkom príčinu, že sa dohovoria, prerušia prácu a začnú štrajkovať. Tejto obvyklej a ťažkej chybe musí čeliť štát, lebo toto prerušenie práce poškodzuje nielen zamestnávateľa, ale i robotníkov samotných, škodí obchodu a záujmom verejným, keďže pri štrajku často dochádza k násilnostiam a búrkam a veľmi často ohrozuje sa i verejný poriadok. V tejto veci sa lepšie osvedčuje a je zdravšie, keď štátna autorita predíde zlu a zamedzí jeho vypuknutie tým, že sa zavčasu vynasnaží odstrániť príčiny, z ktorých by pravdepodobne mohol vzniknúť boj medzi zamestnávateľom a robotníkmi.

c) Ochrana náboženských a mravných hodnôt.

Podobne je pri robotníctve viac vecí, ktoré musia byť chránené zákonmi. Predovšetkým majú to byť hodnoty duchovné. Veď nech je život smrteľný akýkoľvek dobrý a žiadúci, predsa sám nie je posledným cieľom, pre ktorý sme zrodení, je iba cestou a nástrojom k životu duchovnému, ktorý sa musí zdokonaľovať poznávaním pravdy a láskou k dobru. Duša v sebe nosí obraz Boží, v nej sídli tá vládarska moc, ktorou človek podľa svojho určenia má vládnuť nad nižším tvorstvom a k svojmu úžitku podrobovať si a poslušnými urobiť všetky krajiny a moria. „Naplňte zem, ovládnite ju, vládňte nad rybami morskými, nad nebeským vtáctvom a nad všetkými živočíchmi, ktoré sa pohybujú na zemi.“ V tejto veci sú všetci

ľudia rovní. Niet rozdielu medzi chudobnými a bohatými, medzi pánmi a sluhami, medzi vladármi a súkromníkmi, „ten istý je Pán všetkých“. Nikto sa nesmie beztrestne prehrešiť proti dôstojnosti človeka, s ktorou sám Pán Boh zachádza „s veľkou úctou“, ani mu robiť prekážky v úsilí o dokonalosť, ktorá ho má viesť k večnému životu v nebi. Ba ani keby človek sám chcel, nemá práva dovoľovať, aby sa s ním nakladalo pod jeho ľudskú dôstojnosť, ani nemá práva dobrovoľne sa skláňať do nejakého duchovného otroctva, lebo nejde tu o práva, o ktorých by človek smel rozhodovať, ako by si želal, ale o povinnosti k Bohu, ktorých musíme dbať s posvätnou úctou.

d) Ochrana sviatočného pokoja.

Odtiaľ plynie potreba pracovného pokoja v dňoch sviatočných. Ale týmto pokojom nemyslí sa len nečinnosť a odpočinok, ale pracovný pokoj, ako je posvätený náboženstvom. Pokoj, spojený s náboženstvom, odvoláva človeka od práce a zamestnania všedného života, aby uvažoval o veciach nadzemských a aby vzdal večnému Bohu spravodlivú a povinnú úctu. To je vlastne podstata a účel pokoja, ktorého sa nám má dostávať v dni sviatočné a ktorý Boh i v Starom Zákone posvätil zvláštnym príkazom: „Spomni, aby si deň sviatočný svätil“ a ktorému sám svojím pokračovaním učil, totiž tým tajomným odpočinkom, ktorému sa oddal, keď stvoril človeka. „Odpočinul Boh siedmeho dňa od všetkého diela, ktoré vykonal.“

e) Ochrana telesných robotníkov.

Čo sa týka ochrany telesnosti, je predovšetkým potrebné vytrhnúť úbohých robotníkov z ukrutnosti vydieračov, ktorí zneužívajú ľudí pre zisk, ako keby boli tovarom. To jest: ani spravodlivosť, ani ľudskosť nestrpí, aby sa žiadalo toľko práce od robotníka, že prílišnou prácou otupoval by sa jeho duch a súčasne vyčerpávalo sa jeho telo. Ako každá prirodzenosť človeka, tak aj výkonnosť má určité hranice, za ktoré ísť sa nesmie. Výkonnosť sa, pravda, zvyšuje zvykom a praxou, ale musí byť podmienkou, že robotníkovi sa dožičí s časom na čas prestávky v práci a odpočinku. Pri dennej práci teda treba dbať, aby sa nepredlžovala na viac hodín, ako znésú sily. Aké dlhé majú byť prestávky v odpočinku, to sa musí posudzovať podľa druhu práce, podľa okolností doby a miest a podľa zdra-

via robotníkov. Práca tých, ktorí dobývajú zo zeme kamen, železo, rudu, vôbec, ktorí pracujú pod zemou, vykopávajú hmoty tam ukryté, je omnoho namáhavejšia a nebezpečnejšia pre zdravie, a preto musí byť kratšia. Treba rozlišovať i ročné doby. Nezriedka tá istá práca v niektorú ročnú dobu je ľahšie znesiteľná a v inú ročnú dobu je neznesiteľná vôbec alebo len s najväčšími prekážkami.

f) Zvláštny zreteľ na prácu žien a detí.

Konečne nie je spravodlivé žiadať od ženy alebo od dieťaťa prácu, ktorú môže vykonávať muž v dospelom veku a s pevným zdravím. Pri deťoch treba veľmi dbať, aby v továrni nepracovali skôr, než sa vekom dostatočne neupevní ich telo a kým sa vyvinie ich duch. Predčasná práca kazí mladé sily, prebúdzajúce sa v detstve. I niektoré práce nehodia sa pre ženy, určené pre práce v domácnosti. Tieto práce v domácnosti sú veľkou ochranou ženskej stydlivosti a svojou povahou sú veľmi vhodné pre výchovu detí a prospech rodiny.

Všeobecne sa ustanovuje, že robotníkom sa má dostať toľko odpočinku, koľko je potrebné, aby nahradili sily, spotrebované prácou. V každej smluve, ktorú uzavierajú zamestnávateľia a robotníci, vždy je výslojne alebo mlčky uvedená podmienka, že odpočinok sa zaručuje. Inakšia smluva bola by nemravnosťou, lebo nikto nemá práva ani žiadať, ani sľubovať zanedbávanie povinností, ktoré má človek buď k Bohu alebo k sebe samému.

5. Štát a určenie spravodlivej mzdy.

Pristupujeme teraz k veci veľmi dôležitej a musí sa jej rozumieť veľmi dobre, aby sa nechybilo ani na jednej, ani na druhej strane.

a) Falošná náuka.

Mzda totiž býva dohodnutá slobodnou smluvou, tak že by sa zdalo, že keď zamestnávateľ zaplatil robotníkovi dohovorenú mzdu, tým i zadosť učinil svojej povinnosti a že už ničím iným nie je povinný. Iba vtedy, žeby sa pokračovalo spravodlivo, keby sa zdráhal zamestnávateľ vyplatiť celú dohovorenú mzdu alebo robotník vykonať prevzaté práce; že by bolo v poriadku,

keby z týchto príčin zasiahla politická moc, aby sa každému uhájilo jeho právo, z iných príčin však, že zasiahnuť by nesmela.

b) Správna náuka.

S týmto odôvodňovaním nesmie spravodlivý pozorovateľ vecí veľmi ľahko a v plnom rozsahu vysloviť súhlas, lebo nie je to vo všetkom dokonalé. Kto by tak urobil, nevšima si veľmi dôležitej okolnosti. Pracovať znamená vyvíjať činnosť preto, aby si človek zaopatril prostriedky, ktoré sú nevyhnutné pre rozličné životné potreby. „V potu tváři budeš jesť svoj chlieb.“ A tak ľudská práca nesie na sebe dvojité označenie: po prvé, že je osobná, pretože výkonná sila tkvie v osobe a je úplným vlastníctvom toho, kto ju uvádza do činnosti, a k jeho prospechu má slúžiť, ďalej, že je nevyhnutná preto, lebo človek potrebuje plody práce, aby si uhájil život. Uhajovanie života je rozkazom samej prirodzenosti, a tú treba poslúchať. Ak chápeme prácu teda len tak, že je ona niečím osobným, nesporne má robotník úplnú slobodu sa rozhodnúť, že za svoju prácu uspokojí sa so mzdou buď nepatrnou alebo vôbec nijakou. Vec musíme celkom ináč posudzovať, ak spojíme s rysom osobnosti rys nevyhnutnosti. (Obidve stránky možno síce v myšlienke od seba oddeliť, ale nedá sa to previesť v skutočnosti.) Ostať pri živote je spoločnou povinnosťou všetkých a utiecť od tejto povinnosti je zločinom. Odtiaľ bezodkladne vzniká právo zaopatriť si prostriedky, ktorými sa život udržiava. Chudobný človek k tomu má jedinú možnosť a tou je mzda, získaná prácou. Pripusťme teda, že robotník a zamestnávateľ slobodne uzavruť nejakú smluvu, týkajúcu sa mzdy, ale je vždy v platnosti čosi z prirodzenej spravodlivosti a to čosi, čo má väčšiu platnosť a čo je staršie ako slobodná vôľa smluvných stránok, musí byť vzaté do ohľadu a prejavuje sa to v tom, že mzda musí stačiť na výživu robotníka. Keď však robotník, dohnaný núdzou alebo strachom ešte pred horším zlom prijíma mzdu nižšiu, ktorú, hoci by to nechcel, prijať musí, lebo zamestnávateľ mu ju vnucuje, to značí toľko, že tým ustupuje iba násiliu, proti ktorému protestuje spravodlivosť.

c) Podmienky zásahu štátu.

Avšak pri všetkých týchto a podobných otázkach, ktoré sa vyskytujú v rozličných povolaniach, napríklad, v ktorú hodinu

má pracovať, aké zdravotné opatrenia majú byť urobené na pracovných miestach, do akých podrobností nech sa úrady nepúšťajú, zvlášť preto, že pomery a okolnosti doby, miesta a pod. sú veľmi rozmanité. Účelnejšie je tieto veci prenechať rozhodnutiu organizácie, o ktorej prehovoríme nižšie alebo voliť si inú cestu, iba keď sa záujmy robotníkov patrične zabezpečia, ak bude toho treba, musí ako ochranca a záštita vystúpiť štát.

6. Úžitky spravodlivej mzdy.

Keď bude mať robotník dosť vysokú mzdu, aby z nej mohol slušne vydržať seba, svoju manželku a svoju rodinu, naučí sa ľahko sporivosti a tak bude si môcť i niečo odložiť, čím môže dosiahnuť určitého, i keď nie veľkého majetku. Videli sme, že nie je možné s úspechom riešiť túto otázku, iba keď sa vezme za pevný základ nedotknuteľnosť súkromného majetku. Preto zákony majú byť priaznivé tomuto právu a ako len možno, dbať, aby čo najväčší počet ľudí priamo túžil mať nejaký majetok.

a) Sociálne.

Z toho vyplývaly by vzácne výhody a predovšetkým spravodlivosť. Občianske prevraty rozdelily svojou silou mestá na dve triedy občanov, medzi ktorými leží úžasná priepasť. Na jednej strane vrstva veľmi mocná, preto, lebo je veľmi bohatá, tá má v rukách všetku výrobu a obchod, všetky žriedla bohatstva využíva pre seba, všetko stavia do služieb svojho prospechu, ba má rozhodujúci vplyv i v správach štátov. Na druhej strane ľud, chudobný a slabý, s náladou rozdráždenou a stále hotovou k prevratom. Keby sa však v ľude prebudily nádeje, že pričinnivosťou sa môže dopracovať nejakého majetku, spätého s pôdou, časom by sa obidve triedy sblížily, preto, že by už nebolo takej hlbokej priepasti medzi najväčším bohatstvom a najväčšou biedou.

b) Hospodárske.

Okrem toho bolo by možno očakávať väčšiu hojnosť plodov, ktoré dáva zem. Lebo, keď všetci ľudia vedia, že pracujú na svojom, pracujú s väčším záujmom, lepšou chuťou a usilovno-

sťou, ba začne v nich vznikaf i akási láska k pôde, ktorú svojou rukou obrábajú, od ktorej očakávajú nielen potrebnú výživu, ale i určitý nadbytok pre seba a pre svoju rodinu. Táto chuť, ako každý uzná, je dôležitým predpokladom pre hojnosť úrody a vzrast národných hodnôt.

c) Politické.

Vyplýva z toho ešte tretia výhoda, totiž, že ľudia skôr ostanú v tom štáte, v ktorom sa narodili a iste by sa nesťahovali do cudziny, keby im ich vlasť dávala slušnú príležitosť k výžive.

Dane nech nevyčerpávajú súkromný majetok.

Týchto výhod možno sa dopracovať len pod podmienkou, že súkromné vlastníctvo nebude vyčerpané neľudskými daňami a poplatkami. Lebo právo súkromného vlastníctva nie je ľudom dané právom ľudským, ale zákonom prirodzeným, preto ho štátna moc nescie zrušiť, smie ho iba upravovať a uvádzať do súladu so všeobecným blahom. Pokračovala by teda nespravodlivo a neľudsky, keby zo súkromných majetkov pod menom daní brala viac, ako je spravodlivé.

III. ÚLOHA ODBOROVÝCH ORGANIZÁCIÍ.

1. Ich užitočnosť.

Konečne zamestnávateľia a aj robotníci môžu v tejto veci veľa urobiť, keď si vytvoria útvary, ktorými by sa vhodne pomáhali tým, ktorých postihne nejaké nešťastie a ktoré by obidve triedy i sblížovali. Sem patria združenia pre vzájomnú pomoc: rozličné opatrenia, vybudované súkromnou iniciatívou, poistenie robotnícke, poistenie sirôt a vdôv, poistenie úrazové a nemocenské a pre prípad smrti — ústavy pre starostlivosť o deti, o odrastajúcu mládež. Vedúce miesto zaujímajú spolky robotnícke, v ktorých programe je všetko shrnuté. U našich predkov za dlhý čas požehnanú činnosť vyvíjaly remeselnícke cechy. Poskytovaly nielen značné výhody remeselníkom, ale umožňovali im i česť a rozvoj, ako to dosvedčujú mnohé pamiatky. Ale vzdelanie v našej dobe stúplo, mravy sa zmenily, denný život má tiež viac potrieb; preto sa musia organizácie robotnícke prispôbiť terajším pomerom. Vôbec je potešiteľné, že sa tvoria takéto združenia, složené, už či zo samých robotníkov alebo zo zamestnávateľov a robotníkov zároveň; možno si iba želať, aby rástly počtom a živou činnosťou. A hoci sme sa o nich už častejšie zmienili, predsa pokladáme za potrebné ukázať i tu, ako sú veľmi výhodné a že sa tvoria pochopiteľným právom, ďalej, aký má byť ich duch a čo má byť ich programom.

2. Prirodzené právo odborových organizácií na jestvovanie.

Keď človek pozná nepatrnosť svojich síl, núti ho to veľmi, aby si pre seba získal účinnosť iných. Vo svätom Písme je zaznamenaná i takáto myšlienka: „Lepšie je, keď sú dvaja spolu, ako jeden, obidvaja majú výhodu zo svojej spoločnosti, majú podporu jeden v druhom. Beda samotnému, lebo keď padne, nemá nikoho, kto by ho zdvihol.“ A aj táto: „Brat, ktorý je podporovaný bratom, je ako mesto pevné.“ Týmto prirodzeným sklonom je človek vedený, aby sa združoval s inými v štát, týmto sklonom je vedený cítiť potrebu, aby vstúpil so spoluobčanmi do menšej spoločnosti. Medzi nimi a veľkou spoločnosťou — štátom — je predsa len prenikavý rozdiel. Lebo cieľ štátu dotýka sa všetkých občanov, lebo jeho cieľom je všeobecné blaho a všetci občania a každý osve-osve má právo na podiel z neho.

Preto táto spoločnosť sa menuje verejná, veď v nej „ľudia sa navzájom stýkajú, tvoriac takto jednotný štátny celok“. Naopak, spoločnosti, ktoré sa tvoria v jeho lone, pokladajú sa za súkromné a ktorými i v skutočnosti sú, lebo ich najbližší cieľ je súkromný prospech, dotýkajúci sa iba sdružených členov. „Súkromná spoločnosť je tá, ktorá sa utvára pre nejaký cieľ súkromný, ako keď dvaja alebo traja utvoria spoločnosť, aby spoločne obchodovali.“

3. Právo štátu zasahovať do organizácií.

a) Štát ich má podporovať.

Keďže súkromné spoločnosti sú v štáte a sú takrečeno jeho časťami, štát nemá práva znemožňovať im ich existenciu. Človek má prirodzené právo tvoriť súkromné spoločnosti a poslaním štátu je i to, aby bol ochranou prirodzeného práva. Keby zakazoval občanom sdružovať sa, sám by vystupoval tým proti sebe, lebo je jeden a ten istý zdroj, z ktorého vzniká štát i sdruženia súkromné, totiž okolnosť, že ľudia sú tvormi od prirodzenosti určenými žiť v spoločnosti.

b) Keď ich činnosť je nebezpečná, môže ich rozpustiť.

Niekedy sa vyskytnú časy, keď je oprávnené, že zákony stavajú sa oproti takým sdruženiam, keď tie totiž úmyselne sledujú niečo, čo je v zrejmom rozpore s poctivosťou, spravodlivosťou a blahom štátu. Z týchto príčin právom štátna moc znemožňuje, aby sa tvorily takéto organizácie, právom ich rozpúšťa, keď sú už utvorené. Musí si pritom však počínať s najväčšou opatrnosťou, aby sa nebudil dojem, že šliape občianske práva a aby pod rúškom štátneho záujmu neurobil nijaké opatrenia, ktoré rozum schváliť nemôže. Zákony sa musia poslúchať len dotiaľ, kým sú v súhlase so zdravým rozumom a tak teda i s večným zákonom Božím.

c) Štát má podporovať i náboženské sdruženia.

Myslíme tu na rozličné spolky a rehole náboženské, ktoré vytvorila cirkev a kresťanská zbožnosť a ktoré boly požehnaním pre blaho ľudstva, ako o tom rozprávajú dejiny až do

našich čias. Keď o veci uvažuje iba triezvy rozum, vidí, že tieto spoločnosti boli vytvorené podľa práva prirodzeného, lebo boli vytvorené za účelom dobrým. Keď v nich ide o náboženstvo, podliehajú jedine cirkvi. Nesmie si teda štátna moc nad nimi osobovať nejaké práva, ani nesmie chcieť na seba strhnúť ich správu. Štát skôr má povinnosť mať ich v úcte, udržiavať ich a keby to bolo potrebné, chrániť ich pred krivdou. Videli sme zvlášť však v týchto časoch, že robí sa to celkom ináč. Na mnohých miestach štát proti takýmto spoločnostiam sa previnil a to krivdou mnohonásobnou, keď spútal ich putom občianskych zákonov, zbavil ich zákonného práva morálnej osobnosti a okradol ich o majetky. Na tento majetok mala svoje právo cirkev, mali ho jednotliví členovia týchto reholí, mali ho tí, ktorým donášal úžitok a pre ktorých útechu bol tento majetok venovaný. Preto musíme dať výraz svojmu rozhodčeniu a ponosovať sa verejne na také nespravodlivé a nebezpečné olupovanie a to tým skôr, lebo vidíme, že sa jednoducho znemožňujú spoločnosti katolíckych mužov — spoločnosti to spokojné a všestranne prospešné a to v čase, keď sa vyhlasuje, že sdružovanie je občianskym právom pod ochranou zákona a keď sa tohto práva ozajstne v rozsiahlej miere dáva ľuďom, snuvajúcim nebezpečné plány náboženstvu a štátu.

4. Katolícke robotnícke organizcie.

a) Ich dôležitosť.

Je dnes oveľa väčší počet organizácií, zvlášť v robotníckych kruhoch, ako bolo nedávno. Nie je našou úlohou skúmať, odkiaľ ich veľká časť vzniká, aké ciele sledujú, akými cestami sa uberajú. Je však rozšírený náhľad, za ktorý hovorí i veľa dôvodov, že na čele stoja ponajviac činitelia ukrytí a že pracujú prostriedkami, ktoré sú v rozpore s kresťanským duchom a blahom štátu a že chopiac sa všetkých príležitostí k práci, usilujú sa o to, aby tí, ktorí sa u nich nechcú organizovať, museli za to pykať biedou.

Za takéhoto stavu majú kresťanskí robotníci iba dvojakú voľbu: buďto vstúpia do sdružení, v ktorých treba sa obávať nebezpečenstva pre náboženstvo alebo si vytvoria organizácie svoje a sdružia sa, aby sa odhodlane mohli vyprostiť z toho

nespravodlivého a neznesiteľného útlaku. Či môžu byť tí, ktorí nechcú vydať najväčšie dobro človeka v isté nebezpečenstvo, v pochybnostiach, že treba sa s celou odvahou rozhodnúť pre možnosť druhú?

b) Pochvala pre tých robotníkov, ktorí pracujú na riešení robotníckej otázky.

Chválu zasluhujú tí katolícki mužovia, ktorí vystihnúc, čo od nich doba žiada, premýšľajú a hľadajú spôsoby, ako by riadnou cestou mohli robotníctvu pomôcť. Oddávajú sa do služieb jeho záujmov, starajú sa tak o potreby rodín ako jednotlivcov, snažia sa vniesť spravodlivosť do vzťahov medzi zamestnávateľmi a robotníkmi a usilujú sa na oboch stranách upozorňovať na povinnosť a svedomitosť v zachovávaní príkazov evanjelia, lebo tieto príkazy vedú človeka k tomu, aby ovládal svoje úmysly a požiadavky, zakazujú prekročiť mieru a chránia v štáte súlad a jednotu pri všetkej rozdielnosti a rozmanitosti osôb, povolania a pomerov.

Vynikajúci ľudia z týchto príčin často konajú schôdzky, aby sa radili a uvažovali o tom, čo by bolo najúčelnejšie. Iní zasa sdužujú robotníkov do rozličných odborových skupín, pomáhajúc robotníctvu radou a skutkom a dbajúc o to, aby robotníci mohli dostať výnosnú a poctivú prácu. Chuť k nej dodávajú biskupi a držia nad ňou ochrannú ruku, pod ich autoritou a vedením celý rad kňazov svetských a rehoľných svedomite sa stará o dobré poučenie a výchovu členstva. Konečne sú i takí katolíci, ktorí sú bohatí, ale pri svojom bohatstve sú takrečeno dobrovoľnými spoločníkmi robotníkov a títo sa snažia zariadiť a veľkými sumami na širokom základe vybudovať sduženia; pri tejto pomoci ľahšie môže robotník nielen prekonať terajšie ťažkosti, ale prácou si zabezpečiť i slušný odpočinok v budúcnosti.

Je dobre známe, preto netreba sa o tom rozširovať, koľko dobra pre všeobecný záujem spôsobila táto tak mnohotvárna a čulá príčinnivosť. Preto tešíme sa nádejami i pre budúcnosť, keď také sduženia budú vytrvale vzrastať a keď v nich bude opatrná umiernenosť. Štát nech chráni takúto zákonné organizácie občianstva a nech sa nemieša do ich vnútorného života, lebo životné hnutie vychádza z vnútorného princípu a vonkajším zásahom veľmi ľahko môže byť zničené.

c) Úloha katolíckych robotníckych organizácií.

Skutočne potrebná je umiernenosť a opatrná ukáznenosť, aby sa docielilo vnútornej jednoty medzi členstvom a jednotnosťou v činnosti. Preto, keďže majú občania slobodné právo spolčovacie, musia mať i právo slobodne si určiť program a svoje stanovky, ktoré sa im zdajú cieľu najprimeranejšie k uskutočneniu ustáleného programu. Aká má byť obozretnosť a práca v podrobnostiach, nie je nám možné dať určité a vyhranené smernice. Toto závisí od povahy každého národa, od urobených pokusov a získaných skúseností, od povahy a vyspelosti života výrobného, od rozsahu obchodu a od iných okolností miesta a doby a s tým všetkým sa musí zrejme rátať.

Čo sa týka hlavnej veci, nech vždy a všade platí táto zásada: Robotnícke organizácie nech sú zakladané a vedené tak, aby bolo čo najspôsobilejším a najpružnejším nástrojom pre účel, pre ktorý sú zriadené a ten je, aby sa jednotlivým členom spoločnosti pomáhalo ako je to možné k povzneseniu telesných, duševných a majetkových záujmov. Je však zjavné, že sa musí hľadiť i na zdokonalenie náboženského života a mravnosti, ako na cieľ najvýznačnejší a že sociálny život vôbec sa musí riadiť predovšetkým týmto vodítkom. Ináč by sa katolícke organizácie zvrhly len v inú formu organizácií, v ktorých sa vôbec nedbá na náboženstvo a neboly by veru oveľa lepšie. Ostatne, čo by pomohlo robotníkovi, keby sa pomocou organizácie domohol slušného hmotného postavenia, keby bola ohrozená spása jeho duše, pretože sa jej nedostáva chleba duševného? „Čo pomôže človekovi, keby celý svet získal a na duši utrpel by škodu?“ Ved' Kristus Pán učí, že toto má byť ako značkou, ktorou sa kresťan rozoznáva od pohana: „To všetko hľadajú pohani... Hľadajte najprv kráľovstvo Božie a spravodlivosť jeho, všetko ostatné bude vám pridané.“ Nech sa teda prijmú zásady od Boha a nech sa veľký dôraz kladie na náboženské vzdelanie, tak, aby jednotlivci poznali svoje povinnosti k Bohu, aby dôkladne vedeli, čo majú veriť a v čo dúfať, ako pokračovať, aby dosiahli večnej spásy, aby veľmi starostlivo boli vyzbrojení proti bludným názorom a rozličným skazám. Nech je robotník povzbudzovaný, aby Boha uctieval a mal záľubu v náboženskom živote, najmä aby riadne svätzil dni sviatočné. Nech sa učí vážiť si a milovať spoločnú matku všetkých — cirkev, poslúchať jej prikázania a prijímať sviatosti, ktoré sú Božími nástrojmi k očisteniu hriechov duše a k získaniu svätosti.

Keď takto základy spolkových stanov boli upevnené v náboženstve, uvoľnená je cesta, aby sa určily vzájomné vzťahy členov, aby sa dosiahlo spokojného spolunažívania a kvitnúcej činnosti. Úlohy v organizáciach treba rozdeliť primerane k spoločným cieľom, a to tak, aby rozdielnosť v úlohách nezmenšovala súhlasnosť. Dôvod pre to, aby sa funkcie pridelili premyslene a aby boli jasne vymedzené, je ten, aby sa nikomu nestala krivda. Spoločná pokladnica musí byť spravovaná riadne a výška podpôr pre jednotlivcov má byť podľa ich potriebností. Pomer medzi právami a povinnosťami zamestnávateľov a právami a povinnosťami robotníkov nech je primeraný. Keby sa niekto z jednej alebo druhej triedy domnieval, že sa mu stala krivda, bolo by veľmi žiadúce, aby sa z týchto skupín vyhliadli znalci, hodnoverní ľudia a stanovami spolkovými aby bolo vyslovené, že v spornej veci ich výrok je rozhodujúci. Treba sa veľmi starať aj o to, aby robotníkovi nikdy nechýbala príležitosť k práci, a aby platil príspevky, z ktorých by sa dostávalo podpory jednotlivcom a to ako pri náhlych a náhodných úrazoch pri práci, tak v chorobe, v starobe a v nešťastí.

d) Užitočnosť katolíckych robotníckych organizácií.

Ak sa budú tieto ustanovenia ochotne zachovávať, značne sa tým prospeje záujmom a blahu chudobných ľudí. Organizácie katolíkov stanú sa tak dôležitým činiteľom v práci o blahobyť v štáte. Z udalostí minulých môžeme dôvodne usudzovať na ráz udalostí budúcich. Veky sa striedajú, ale podivuhodná je podobnosť v udalostiach, lebo riadi ich svojou Prozreteľnosťou Boh, ktorý postup a poriadok upravuje a prispôbuje podľa svojho plánu, ktorý ustanovil pri stvorení ľudského pokolenia. Kresťanom v prvých dobách cirkvi, ako už bolo povedané, sa vytýkalo, že z väčšej čiastky sú chudobní a že živia sa prácou svojich rúk. Nemali bohatstva, nemali moci, zvíťazili predsa a priklonila sa k nim priazeň bohatých a ochrana mocných. Pohanovia videli pred sebou ľudí príčinlivých, pracovitých, pokojných, vzor spravodlivosti a najmä lásky. Postavený zočivoči taký život a taká mravnosť, rozplýval sa každý predsudok, umlávalo zľahčovanie zlostných, zastaralé a pôverčivé rozprávky ustúpily kresťanskej pravde.

Dnes sa vedie zápas o robotnícku triedu. Pre štát je veľmi dôležité, či ten zápas bude rozhodnutý podľa zásad zdravého rozumu alebo nie. Kresťanskí robotníci by veľmi uľahčili roz-

hodnutiu v smysle zdravého rozumu, keby sa tou cestou, po ktorej išli naši otcovia a predkovia, k prospechu svojmu a k prospechu všeobecnému. I keby bola v človekovi moc predsudkov a vášní veľká, predsa — ak ničomnosť neotúpila cit pre poctivosť — občania budú vždy viac naklonení tým, u ktorých pozorujú príčinnivosť a skromnosť, u ktorých zistia, že je im drahšia spravodlivosť než všetko ostatné. Bude z toho vyplývať i tá výhoda, že azda budú môcť byť získaní pre nový život i takí robotníci, ktorí žijú úplne opovrhujúc kresťanskou vierou alebo ktorí žijú životom, ktorý je v rozpore s vierou. Títo i tak veľmi často cítia, že sú oklamaní bludnými nádejami a klamným líčením skutočnosti. Cítia, že sa s nimi u ziskubažných zamestnávateľov nakladá veľmi neľudsky a že nie sú považovaní za viac, než za zisk, ktorý svojou prácou pre zamestnávateľa tvoria. Cítia, že v spolkoch, v ktorých sú organizovaní, miesto lásky panujú hlboké spory, ktoré sú vždy sprievodcami chudoby, ak sú títo nesvedomití a neveriaci. Duch zlomený, telo zoslabnuté, mnohí by sa chceli vymaniť z otroctva tak pokorujúceho, ale nemajú odvahy či už zo stydlivosti pred ľuďmi alebo zo strachu pred nedostatkom. Katolícke organizácie by prospely k záchrane všetkých týchto, keby váhajúcich pritiahly k sebe, aby im poskytly svetlo v pochybnostiach, keby tých, ktorí prichádzajú k rozumu, prijaly do svojej ochrany.

ZÁVER.

**Každý na svojom mieste nech sa dá do práce
a to čo najrýchlejšie.**

Ukázali sme, ctihodní bratia, kto má v tejto preťažkej otázke pracovať a ako sa má v nej pracovať.

Každý nech sa dá do práce vo svojom postavení a to čo najrýchlejšie; aby sa choroba, už dôkladne zahniezdená, nestala nevyliciteľnou len preto, že sa s jej odstránením odkladalo. Vlády štátov za pomoci vhodných zákonov a pomocou rozličných zariadení nech dbajú o blaho robotníctva, ľudia bohatí a zamestnávateľia nech majú na zreteli tieto povinnosti, robotníci, o ktorých záujmy ide, nech si tieto obraňujú rozumnou cestou a primeranými prostriedkami. A preto, že náboženstvo, ako sme to povedali, je jedine povolane, aby zničilo zlo už v koreňoch, nech má každý na pamäti, že predovšetkým musí byť vybudovaná kresťanská mravnosť, bez ktorej k záchrane neviedly by ani také premyslené plány, ktoré sú považované za najveľkolepejšie.

Čo sa cirkvi týka, ona nikdy a nijako nezanedbávala svoje povinnosti ani v tejto veci a tým účinnejšou pomocou príde, čím viac bude mať slobody vo svojom pokračovaní. Tomuto nech predovšetkým rozumejú tí, ktorých povolaním je strážiť nad blahom v štáte. Služobníci oltára nech napnú všetky sily v horlivosti a vedení vašou autoritou a príkladom, ctihodní bratia, nech neprestávajú medzi ľudom všetkých stavov zdôrazňovať životné zásady čerpané z evanjelia. Nech všetkými silami pracujú na spáse národov a hlavnou ich snahou nech je, aby lásku, ktorá je paňou a kráľovnou všetkých ctností, i v sebe zachovali a prebúdžali ju vo vznešených i obyčajných ľuďoch. Vytúženú ochranu a záchranu smieme čakať len vtedy, keď rozleje sa štátni veľká láska, ktorá je súhrnom evanjelia a ktorá — ochotná súc vždy obetovať sa pre blaho iných — je pre človeka najbezpečnejším liekom proti pýche sveta a egoizmu. Jej vlastnosti a Božské obrysy vyjadril apoštol Pavol slovami: „Láska je trpezlivá, je dobrotivá, nehľadá nič, všetko znáša, všetko trpí.“

Ako záruku nebeských darov a na dôkaz svojej lásky vám

jednotlivým, ctihodní bratia, kňazstvu a ľudu vášmu s láskou udeľujeme v Pánu apoštolské požehnanie.

Dané v Ríme u sv. Petra, 15. mája 1891 v štrnástom roku nášho pontifikátu.

LEV XIII.